PRIVIRE ISTORICĂ ASUPRA RECUPERĂRII CREANȚEI CREDITORULUI DE LA DEBITORUL FALIT

HISTORICAL VIEW ON THE RECOVERY OF THE CREDITORS CLAIM THE BANKRUPT DEBTOR

CZU: 347.427:657.433(091) **DOI:https://doi.org/10.5281/zenodo.10722212**

CHIRTOACĂ Rodica,
ORCID ID: 0009-000-8141-6507
Universitatea de Stat din Moldova.
E-mail: roddica@mail.ru;

O privire asupra genezei și evoluției de-a lungul istoriei a instituției falimentului permite punerea în lumină a trăsăturilor caracteristice ale acestei instituții, care de la începuturile sale și până în zilele noastre au fost subordonate satisfacerii nevoilor producerii și dezvoltării societății omenești.

Scopul prezentei lucrări constă în realizarea unei cercetări istorice și evoluția instituției de recuperare a creanțelor de către creditori din patrimoniul debitorului insolvabil.

În vederea atingerii scopului propus sunt preconizare următoarele obiective ce țin de cercetarea, analiza evoluției istorice a instituției în diferite epoci, antică, perioada evului mediu, perioada modernă de dezvoltare economică.

Pentru investigațiile efectuate în această lucrare de către autor au fost utilizate mai multe metode de cercetare, metoda istorică, comparativă, logică, deductivă.

După analiza istorică a unor autori [1, p.7] , instituția falimentului , își are originea în procedura *venditio bonorum*, care la rîndul său, a fost precedată de procedura de executare *manus inectio*, consactrată prin Legea celor XII table, potrivit căreia creditorul putea să vândă debitorul ca sclav sau să-l omoare, dacă terții nu manifestau voința de a-i plăti suma datorată.

După cum este descrisă de unii autori , procedură de executare *,, manus inectio,,* avea unele elemente de justiție privat [1,p.7]. Această procedură consta în faptul creditorului *de a pune mâna pe debitor,* luându-l sub stăpânire. Debitorul era dus la închisoare privată a creditorului unde era ținut o perioadă de timp , în decursul căreia creditorul avea obligația să-l scotă în piață publică de trei ori , la trei târguri succesive, declarând public suma datorată de debitorul său.[2 ,p.124] .

După cum descrie istoria, dacă nu intervenea nimeni pentru a plăti suma datorată, creditorul avea două opțiuni pentru a se despăgubi ; să-l vândă pe debitor ca sclav (trans tiberim), sau să-l omoare. Dar de multe ori se practica, ca creditorul care nu putea să vândă debitorul, la un preț avantajos , putea ține debitorul să muncească pentru sine până la răscumpărare[3,p.16]. Modalitatea aceasta de executare silită se explica prin aceea că, concepția primitivă romană, obligația, era concepută ca o legătură materială între creditor și debitor , care îi conferea celui dintâi dreptul de a dispune de persoana celui de-al doilea astfel cum un proprietar dispunea de un lucru al său în temeiul dreptului de proprietate.

Asprimea regimului de executare care afecta în mod nemijlocit personalitatea debitorului a fost cu timpul temperată prin unele măsuri legislative. Dar, totuși acestea nu au condus la înlăturarea aplicabilității vechilor norme procedurale.

După cum ne spun doctrinarii și istoricii, execuția silită asupra persoanei debitorului a fost înlăturată prin efectul legii ,,Poetelia Papria,,, care interzicea creditorilor să procedeze la vânzarea ca sclavi sau uciderea debitorilor lor, statuând că executarea silită trebuie îndepărtată prin exelență împotriva patrimoniului debitorului, iar nu a persoanei sale[1,p.9].

Pe parcursul evaluării istoriei, dreptul roman a înlocuit , justiția privată cu justiția publică, iar pe de altă parte, a înlocuit ,,răzbunarea personală,,, adică vânzarea ca sclav a debitorului sau uciderea acestuia, cu *încasarea datoriei din averea debitorului* [3,p.16]. Sau așa zisa *procedura venditio bonorum* . Procedura ,,*Venditio bonorum*,, la rândul ei avea două faze :

Prima fază începea prin ,,*missio in bona*,, care înseamnă instalarea creditorilor în patrimoniul debitorului pentru a exercita supravegherea acestuia și nu în mod necesar pentru a-l deposeda[4,p.641]. Pe parcursul acestei etape interesele creditorilor erau apărate și promovate printr-un ,,curator bonorum,, care era ales dintre creditori sau putea fi o persoană străină. Creditorul instalat în posesie sau curator bonorum avea obligația să facă publicații despre vânzarea bunurilor.

Aceste publicații numite ,,proscriptio bonorum ,, erau menite să aducă la cunoștința publicului larg faptul vânzării averii falitului prin licitație publică.

Dacă debitorul , în decurs de 30 de zile de la efectuarea publicației nu stingea datoria sau nu aducea un garant,în continuarea procedurii , atunci se trecea în a doua fază care debuta prin numirea unui,, *magister bonorum*,, , fiind ales dintre creditori și având sarcina de a trece la lichidarea debitorului.

Magister bonorum afișa condițiile vânzării și după expirarea unui interval de 20 sau 30 de zile se trecea la procedura de vânzare în bloc , prin licitație publică a averii debitorului falit. Averea era vândută ,, in globo,, celui care oferea cel mai mare preț. Cumpărătorul numit ,,emptor bonorum,, dobîndea situația juridică de succesor cu titlu universal al falitului și devenea, astfel, proprietar al întregii averi,și pe cale de consecință , creditor al creanțelor și debitor , în măsura cotei oferite și accepta ca preț al cumpărării [4,p.642].

Satisfacerea creditorilor din suma obținută prin vânzarea bunurilor acestuia la licitație publică, avea loc cu repartizarea ulterioară a sumei de bani obținute între creditori în ordinea stabilită prin natura drepturilor. Adică creditorii titulari ai unui gaj sau ipoteci erau satisfăcuți – după rang- înaintea creditorilor chirografari. [2,p.452]

În epoca imperială , formele executării silite asupra patrimoniului debitorului au fost perfecționate , deoarece fiind constate că, practic, ,,*emport bonorum*,,, folosea în mod speculativ posibilitatea ce-i era recunoscută în cadrul procedurii ,, *venditio bonorum*,, de a procura în bloc bunurile debitorului. Pentru a evita specula în legătură cu vânzarea în bloc la licitație a averii debitorului , s-a admis ca vânzarea bunurilor din patrimoniul acestuia să se facă în detaliu , în cadrul procedurii numită ,, *distractio bonorum*,,.

Noua procedură de executare silită , în epoca imperială , se realiza prin intervenția autorității statale în cazurile în care, debitorul sau cel care pierduse un proces nu executau de bună – voie prestația la care erau obligați.

Procedura ,, *distractio bonorum,,* consta în vânzarea parțială , în detaliu, a bunurilor,

debitorului, pînă la limita creanței la care acesta era obligat față de creditor. Ceea ce prisosea (cantitate mai mare decât era necesar sau decât îi trebuia cuiva), rămânea în patrimoniul debitorului, în deplina sa proprietate.[2,p.152]. Această procedură, după cum relatează unii doctrinari, comporta avantaje pentru debitori , căruia i se acorda posibilitatea de a se redresa în viitor.

În epocă Evului Mediu poate fi plasată instituția falimentului , începând din secolul VII până la sfârțitul secolului XV. Cît ține de instituția falimentului în această epocă, ca una dintre instituțiile juridice preluate din dreptul roman , faliții erau tratați cu multă asprime , impunându-le-se penalități dezonorante la fel ca și delicvenților de rând. În ce privește dezvoltarea comerțului în perioada amintită, trebuie semnalată rolul târgurilor și bâlciurilor medievale, precum și a corporațiilor , cunoscute sub denumiri diferite ca: gilde sau hanse. Aceste organizații erau constituite din comercianți și urmăreau instituirea unor norme juridice de protecție a comerțului și a comerciantului. În târguri , regulile care guvernau activitățile specifice au format un drept special numit ,, jus mercatium,, menit să ocrotească interesele comercianților . Litigiile născute în târguri erau supuse unei judecăți imediate de către judecător ,,*consul mercatorum*,, în cadrul unei proceduri judiciare speciale. [1, p.14] .

Dreptul comercial al epocii devine astfel un drept personal al corporațiilor , conduse anual, de către un consules mercatarum , ca un drept statutar, profesional [5,p.14].

Normele care reglementau activitatea comercială la epoca respectivă nu erau decât Statutele corporațiilor sau ale târgurilor, respectiv un drept consuetudinar. De asemenea, erau cunoscute și unele Ordonanțe, cum este cea din 1560 a regelui Franței,Carol al IX-lea, *care decideau ca bancrutienii să fie judecați extrem și capital* [1,p.15]. Denumirea de bancrutieri provenea din modalitatea desemnată prin termenii ,, banca rotta,, semnificând procedeul de sfărâmare a tejghelei sau băncii comercianților care nu își onorau datoriile. În opinia unor doctrinari , nu exista o diferență de tratament juridic între debitorii insolvabili (falitii) și bancrutierii, însă cu timpul maniera de a-i considera s-a diferențiat ca urmare, a observării conduitei distincte a debitorului care din cauza nepriceperii în administrarea averii au ajuns în situația de a nu-și plăti datoriile (le malchanceux) , pe de o parte, și cea a debitorului necinstiți (malhonete), pe de altă parte [1, p.15].

Datorită apariție multiplelor bancrute , puterea statală a ales calea represiunii. Debitorul era expus în cămașă, cu o coardă legată în jurul gâtului (,,comme les usurieres des chapiteaux romans,,), o torță – făclie, arzând în mână și o plănșetă pe piept și pe spate pe care era înscris delictul comis [1, p.16].

În epoca modernă evoluția falimentului se caracterizează prin adoptarea unor reglementări normative .O primă reglementare este în legea britanică privind falimentul din 1732. Statul Francez adoptă Codul Comercial francez din 22 septembrie 1807 , cunoscut inițial și sub denumirea de ,,Codul Napoleon ,, , unde s-a înscris în cartea III – Titlul I capitolul despre Faliți și Bancrute [5,p.16]. Codul comercial de la 1807 conține sancțiuni drastice , frauda fiind considerată ca prezumată, falitul era încarcerat prin sentința declarativă de faliment. Asprimea sancțiunilor au condus la rezultate nesatisfăcătoare,ceea ce a dus la modificarea Cărții a III-a privind procedura falimentului și bancrutele ,fiind simplificată procedura și a încetat severitatea față de falit.

Procedura falimentului se regăsește frecvent în statele italiene, prima codificare a codului comercial Italian a avut loc în 1808, prin aplicarea codului comercial Napoleon. Aceasta a fost aplicată până în 1882, când a intrat în vigoare un nou cod comercial.

În dreptul anglo- saxon , falimentul a fost reglementat în Anglia prin Legea din 1883, fiind considerată una dintre cele mai profunde operațiuni legislative, cu unele trăsături caracteristice neântâlnite în dreptul continental [6,p.20] cum ar fi; aplicarea unitară a procedurii tuturor datornicilor, procedura se realiza de un oficiu administrativ – Board of trade- care conservă lichiditățile falitului , supraveghează gestiunea sindicilor prin intermediul unor persoane specializate; anterior deschiderii procedurii falimentului se facea o conciliere, însă bunurile debitorului erau administrate provizoriu de Oficiu care cerceta cauzele falimentului; debitorul era obligat să fie prezent pentru a da explicații asupra afacerilor și avutul său, după care se putea de încheiaun angajament amiabil sau un concordat , dacă se vota de majoritatea creditorilor și omologat de instanța competentă. În caz contrar era declarat falimentul și adunarea creditorilor numea un comitet de supraveghere și sindicul care gestiona averea falitului; faliții erau descărcați de instanță. Procedura britanică a fost preluată în SUA prin Legea din 1898.

În Republica Moldova , insolvabilitatea, ca instituție de drept a apărut după proclamarea independenței .Prima denumire a acestei proceduri a fost cea de ,,faliment,, pe care o regăsim în Legea cu privire la faliment nr.851/1992[9], act normativ urmat de Legea cu privire la faliment nr.786/1996.[10]

În 2001 a fost adoptată Legea nr.632 [11] denumită Legea insolvabilității, aducând ca element de noutate denumirea , de acum vine să înlocuiască noțiunea de faliment, pentru întregul proces reglementat astfel. Prin urmare , se utilizează noțiunea de,, insolvabilitate,, pe care o regăsim și în legea insolvabilității actuală , Legea nr. 149/2012 [12]

Concluzie : În rezultatul analizei istoriei am constat evoluția instituției satisfacerii creanței la care putea recurge creditorul împotriva debitorului său, care refuza sau nu avea posibilitatea să execute obligația, din perioada antică până în zilele de astăzi. Pentru a avea o cultură solidă care să ne permită a emite deliberări adecvate în diverse cauze, inclusiv și cele de cercetare trebuie de studiat istoria obiectului supus cercetării. A cunoaște o instutuție juridică fără a cunoaște împrejurările istorice din care a ieșit, este un non sens.

Referințe :

1. COSTIN M.F.,MIFF .A. Falimentul Evoluții și actualitate.București.Editura.Lumina Lex,2000.
2. HAHGA V. Drept privat Roman. București. Editura didactică și pedagogică.1964
3. ROȘCA N. Instituția Falimentului în Republica Moldova.Chișinău Sn,2001.
4. CĂTUNEANU I.C. Curs elementar de drept român.București. Editura Cartea Românească,1927.
5. PETRESCU R. De la faliment la reorganizare juridică. București.Editura Oscar Print,2001
6. GHEORGHIU Gh. Procedura reorganizării judiciare și a falimentului. București.Editura.Lumina Lex,2000.

7. SCHIANU I. Regim juridic al insolvenței comerciale.București.Editura ALLBeck,2001.
8. VONICA R.P. Drept comercial.Reorganizarea judiciară și falimentul. București. Editura Victor,2001.

Referințe:

9. Legea nr.851 din 03.01.1992 cu privire la faliment. Abrogat [Accesat 16.07.2023] disponibil: https:// www.legis.md/cautare/getResults?doc-id=64360&lang=ro#
10. Legea nr. 786 din 26.03.1996 cu privire la faliment . Abrogat [Accesat 16.07.2023] disponibil: https:// www.legis.md/cautare/getResults?doc-id=64360&lang=ro#.
11. Legea insolvabilității nr.632 din 14.11.2001 Abrogat [Accesat 16.07.2023] disponibil: https:// www.legis.md/cautare/getResults?doc-id=78334&lang=ro#.
12. Legea insolvabilității nr.149 din 29.06.2012 [Accesat 16.07.2023] disponibil: https:// www.legis.md/cautare/getResults?doc-id=136547&lang=ro#